

”UTBILDNING, STÖRRE VAKSAMHET OCH EN VERKLIG NOLLTOLERANS!”

- en kartläggning av narkotikasituationen i
Kristianstad 2009

1. INLEDNING

De senaste åren har ett antal kommuner och krogar runt om i Sverige börjat arbeta med narkotikaförebyggande insatser i krogmiljöer. Arbetet bottnar bl a i studier från Stockholm, Göteborg och Malmö som visar att det inte är ovanligt att restaurangpersonal ser narkotikapåverkade gäster på krogen (MOB 2006). Många gånger känner sig personalen osäkra på hur de ska hantera misstankarna vilket bl a bottnar i att man inte är säker på om ett visst beteende är narkotikarelaterat eller ej. Samma studier visar även att andelen narkotikaanvändare bland restaurangpersonal är klart högre, jämfört med andra yrkesgrupper. Då all form av befattning med narkotika är förbjuden enligt lag gör detta problemet till en viktig arbetsmiljöfråga. Att ha narkotikapåverkade personer i sin omgivning är en fara både för gäster och för personal. En person som är påverkad är opålitlig och kan bete sig okontrollerat och aggressivt.

Kristianstad kommun ansökte 2006 om att medverka i Mobilisering Mot Narkotikas satsning ”Krogar mot Knark”. Vid den tidpunkten kom Kristianstad inte med i projektet men två år senare fick kommunen ett nytt erbjudande från det nationella nätverket Krogar mot knark som då hade tagit över projektet. Sedan tidigare utbildar kommunen krogpersonal i ”Ansvarsfull alkoholservering”. Att ta steget vidare och fördjupa samverkan kring narkotika i krogmiljöer kändes som en naturlig och viktig utveckling. Tillsammans med polis, ordningsvakter, krögare och krogpersonal kan kommunen agera kraftfullt för att begränsa tillgången på narkotika i krogmiljöer.

Projektet inleds med en kartläggning av narkotikaläget på Kristianstads krogar. Följande rapport visar hur krogpersonal i Kristianstad upplever narkotikasituationen på sina arbetsplatser och på andra krogar i Kristianstad. Rapporten bygger på enkäter som skickades ut till kroganställda vid årsskiftet 2008/2009, i Kristianstads tätort. Att inhämta personalens synpunkter och erfarenheter är viktigt. Med stor sannolikhet är krogpersonalen några av dem som har bäst uppfattning om hur narkotikasituationen ser ut på Kristianstads krogar.

Syfte

Syftet med kartläggningen är att ge en bild av hur narkotikasituationen ser ut på krogarna i Kristianstad samt att få en uppfattning om hur personalens egen erfarenhet av narkotikabruk ser

ut. Kartläggningen är en utgångspunkt för hur det fortsatta arbetet mot narkotika på krogen ska se ut.

Metod

I slutet på 2008 skickades 300 enkäter (bilaga 1) ut till 30 krogar i Kristianstads tätort. Urvalet av krogar gjordes av kommunens alkoholhandläggare och drogförebyggande samordnare utifrån tider för serveringstillstånd. Renodlade lunchkrogar valdes bort då det i första var uppgifter från nattklubbar och krogar med kvällsverksamhet som var målgrupp. Även krogar utanför Kristianstads tätort (ex bykrogar, golfrestauranger m fl) valdes bort då dessa krogar inte har någon nöjesprofil. Från början var det tänkt att även ett antal krogar i Åhus skulle ingå i kartläggningen. Eftersom utskicket skedde under vintersäsong då de flesta av dessa krogar har stängt gjordes bedömningen att det skulle bli krångligt för krögarna att nå ut med enkäterna till sin personal¹. Dessutom skulle det vara svårt att bevara anonymiteten.

Enkäterna skickades till krögarna som ombads dela ut dem till all personal; ordningsvakter, entrévärdar, bartendrar, serverings- och kökspersonal samt garderobiärer. Även krögarna ombads besvara enkäten. Efter att enkäterna hade fyllts i fick varje enskild person stoppa den ifyllda enkäten i ett kuvert och klistra igen det. På så sätt besvarades enkäterna anonymt även i förhållande till den person på krogen som samlade in dem. Krögarna samlade in enkäterna och skickade dem samlat i ett förfrankerat kuvert till drogförebyggande samordnare. Inte heller på kuvertet skedde någon registrering varför det inte går att ta fram uppgifter om det samlade resultatet från respektive krog. Svaren har sammanställts av kommunens drogförebyggande samordnare. Varken enskilda individer eller krogar kan spåras ur materialet.

Respondenterna

Totalt svarade 112 personer på enkäten. Av dessa är 42 procent av kvinnor och 58 procent män. Medelåldern ligger på 30 år medan medianvärdet är 26,5 år. Det totala åldersintervallet sträcker sig mellan 16-62 år, den största delen av respondenterna är dock mellan 20-29 år gamla. Många av de svarande har flera roller i sin tjänst till exempel genom att arbeta halvtid som bartender och halvtid som serveringspersonal. De dominerande yrkesrollerna i undersökningen är bartender och servitris/servitör. Hur länge respondenterna har varit anställda varierar Den

¹ Det inte finns några hinder för krogar som inte ingick i kartläggningen att ingå i projektet och bli en "krog mot knark". Projektet välkomnar alla krogar.

genomsnittliga arbetstiden ligger på sju år. Bland de svarande arbetar 64 av 112 svarande på en krog som stänger klockan kl. 03.00 medan återstående dvs 48 personer arbetar på en krog som stänger klockan kl. 23.00.

2. RESULTAT

Narkotika bland gäster

Enligt undersökningen är det relativt vanligt att krogpersonal ser narkotikapåverkade gäster på krogen i Kristianstad. På frågan ”händer det att du ser narkotikapåverkade gäster på krogen” svarar 13 procent att det händer nästan varje kväll eller någon gång i veckan och 40 procent att det händer någon gång i månaden eller halvåret, diagram 1.

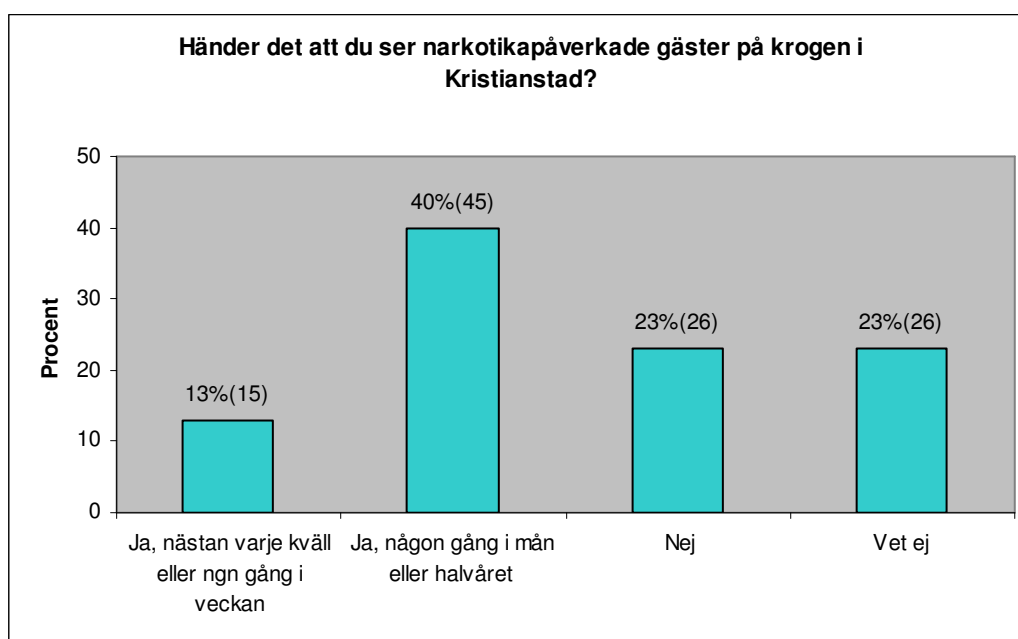

Diagram 1 (siffrorna inom parentes visar resultatet i antalet personer)

Vid sammanställningen uppmärksammades dock att flera av respondenterna känner sig osäkra på hur man ser om en person är narkotikapåverkad. En vanlig kommentar är att det är svårt att se om en person är narkotikapåverkad. Många gånger misstänker man att det är narkotika som ligger till grund för ett visst beteende men man är inte säker. Av respondenterna svarar endast 22% procent att det är lätt eller mycket lätt att se om någon är narkotikapåverkad, se diagram 2.

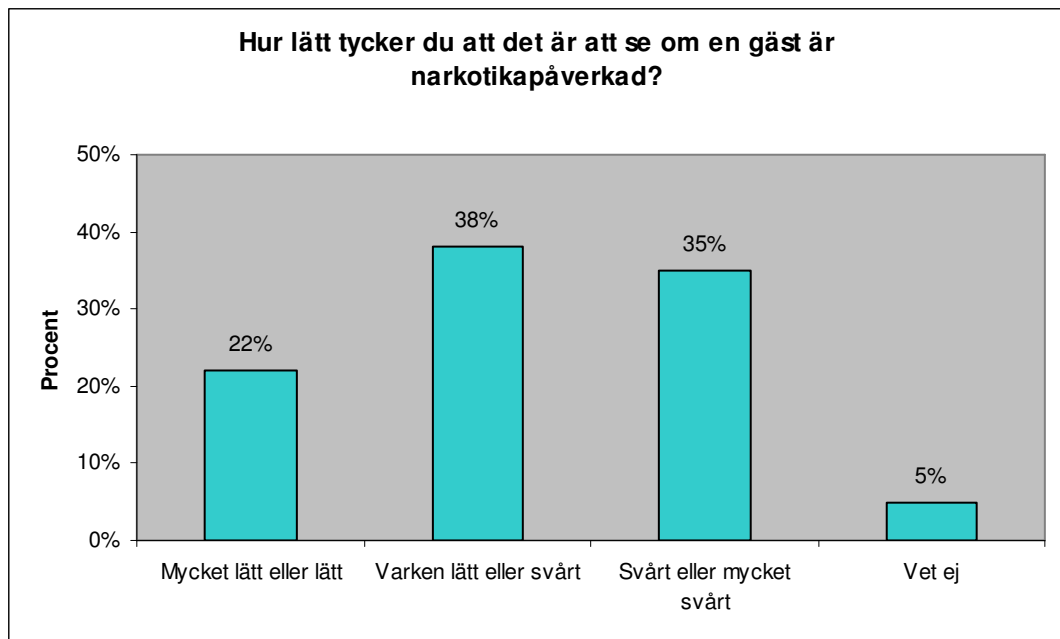

Diagram 2

Det är inte speciellt vanligt att personalen ser gäster bli erbjudna narkotika på Kristianstads krogar. Av respondenterna svarar 71 procent att de inte har sett detta ske, 18 procent svarar att de har sett detta ske det senaste året eller halvåret och fyra procent svarar att de har sett det ske den senaste månaden. Ingen svarar att det händer nästan varje kväll eller vecka och resterande sju procent vet ej.

Även svaren på frågan ”Har du sett någon ta narkotika på krogen i Kristianstad?” tyder på att det narkotikabruk som sker på krogen, inte sker öppet. Sammanlagt svarar 11 procent att de har sett någon ta narkotika på krogen i Kristianstad, övriga svarar att de inte har sett det eller inte vet om de har sett det.

Inställning till narkotika

Enkäten innehöll även frågor om de kroganställdas inställning till narkotikalagstiftningen. I princip alla tillfrågade är överens om att narkotika inte borde vara lagligt på samma sätt som alkohol, se diagram 3.

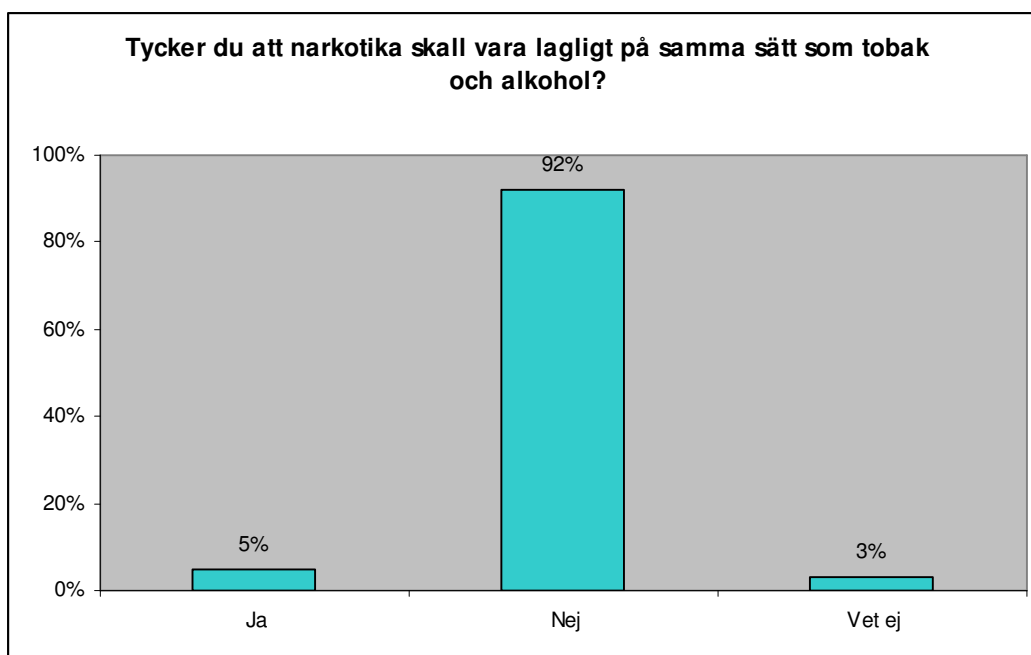

Diagram 3

En klar majoritet tycker också att det är bra att det är olagligt att vara påverkad av narkotika. En viss tveksamhet finns dock hos några respondenter. Kommentarererna handlar då om den enskilda personens rätt att bestämma över sin egen kropp. Även vid frågan ”Tycker du att narkotikapåverkade gäster skall avvisas från krogen?” går det att tyda en viss variation i svaren hos respondenterna. En majoritet är överens om att narkotikapåverkade gäster alltid ska lämna krogen, men flera tycker också att de bara ska behöva lämna krogen om de missköter sig, diagram 4.

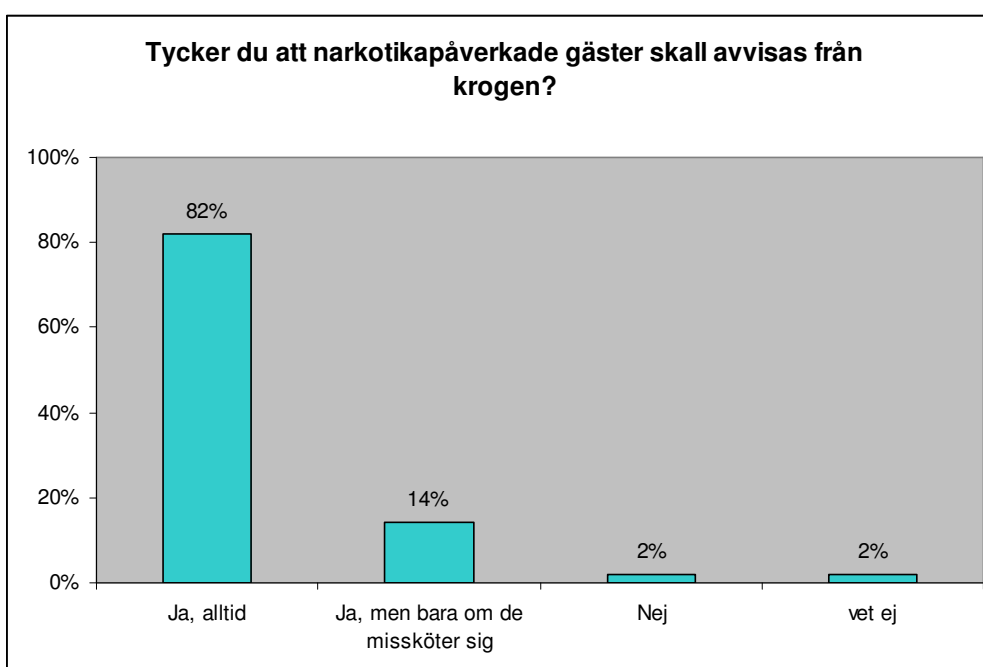

Diagram 4

Erbjudande om narkotika

Samtliga respondenter blev tillfrågade om de någon gång har blivit erbjudna att prova narkotika. En dryg tredjedel, 36 procent, svarar ”ja” medan övriga 64 procent svarar ”nej”. Av dem som svarar ”ja” har de flesta blivit erbjudna någon form av cannabis, men även kokain, ecstasy och amfetamin nämns som erbjudna preparat. Var man har blivit bjuden varierar men den vanligaste platsen/sammanhanget är hos vänner (ex på efterfest) tätt följd av krogen samt i samband med att man har varit utomlands.

På frågan om man har blivit erbjuden narkotika på krogen i Kristianstad svarar 51 procent att det aldrig har hänt (n=37). Bland övriga 49 procent är det något fler som svarar att det inträffade för flera år sedan. En knapp fjärdedel svarar dock att det har hänt under det senaste året eller halvåret, se diagram 5.

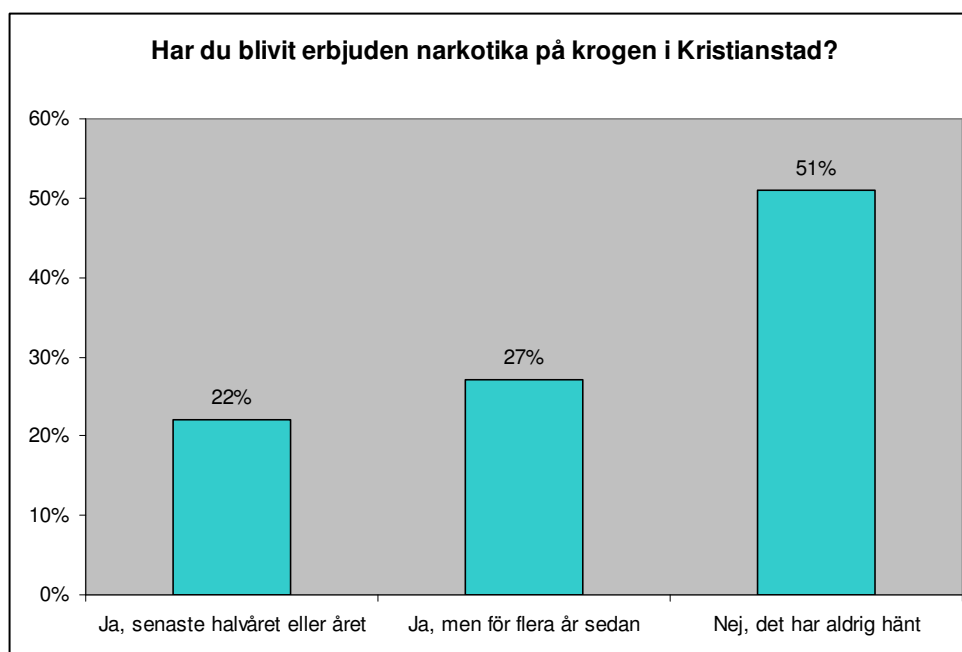

Diagram 5

Eget bruk av narkotika

Enkäten som krogpersonalen svarade på berörde också frågor gällande de anställdas egna narkotikavanor. En majoritet, 80 procent, uppger att de aldrig har testat narkotika. Dock svarar en femtedel av respondenterna att de har använt någon form av narkotika. Av dessa (n=22) svarar vidare 73 procent att det är flera år sedan medan 27 procent svarar att det har hänt det senaste året, halvåret eller veckan. Ett litet antal har således använt narkotika relativt nyligen.

Vilken typ av drog man har testat varierar men vanligast är cannabis i någon form. Andra preparat som nämns i ordningsföljd är kokain, amfetamin, ecstasy, GHB, svamp, läkemedel samt sniffning. De vanligaste orsakerna till varför man har provat brukat narkotika är:

1. Av nyfikenhet
2. Jag blev bjuden
3. Jag var full och hade inte riktigt koll på vad jag gjorde
4. Kamrattryck

Förslag på åtgärder

En av de avslutande frågorna i enkätundersökningen löd; ” *Vad tror du att krogen kan göra för att minska narkotikabruk/missbruk bland gäster och personal?* ”. En stor del av respondenterna svarade utförligt på denna fråga. Vid sammanställningen av resultatet visade det sig att många hade liknande förslag och idéer på hur man bör arbeta med narkotika i krogmiljö.

1. En stor del av de svarande uttrycker ett behov av **utbildning** som en viktig faktor för att komma åt narkotikan bland krogens gäster. Utbildning i preparatkunskap, symtom och kännetecken bör vara viktiga inslag. Detta, menar de svarande, kommer i sin tur att leda till en ökad uppmärksamhet bland all personal, inte bara ordningsvakter. Krogen bör verka för att det ska vara så svårt och obekvämt som möjligt att vara påverkad av olagliga preparat på krogen.
2. Betydelsen av **nolltolerans** mot narkotika hos krögarna och deras anställda är ett annat genomgående förslag på åtgärd. Flera respondenter menar att personalen tydligt måste visa att de inte accepterar narkotikabruk. Idéer som att sätta upp dekaler eller skyltar vid entrén som visar på nolltolerans i narkotikafrågan framkommer också. Nolltolerans kan också tydliggöras gentemot personal genom att ha en tydlig drogpolicy samt en handlingsplan kopplad till den. All personal ska veta vilka regler som gäller samt hur de ska agera om de misstänker att narkotika förekommer på krogen, oavsett om det rör personal eller gäster.
3. **Polisen** nämns ofta som en viktig aktör för att uppnå mål i arbetet mot narkotika. Polisens närvaro spelar en central roll och flera respondenter efterlyser också mer aktiva

civilspanare bland gästerna. Någon menar att samverkan och informationsutbytet mellan krögare och polis samt mellan de olika krögarna skulle kunna förbättras.

4. Gällande personalen anser några svarande att slumpvisa **drogtester** kan vara ett bra redskap. Samma personer menar vidare att personal med egen missbruksproblematik ska bli erbjuden bra hjälp genom arbetsplatsen.

Ett fåtal respondenter har en mer legal syn på narkotika i samhället och menar därmed att narkotika inte utgör något problem på krogen. Dock gör man skillnader på olika typer av droger. Marijuana anses i vissa fall vara en ofarlig drog jämfört med andra. En respondent menar att det är upp till den enskilde vad han/hon gör med sin kropp och sitt liv. En annan menar att det är svårt för personalen på krogen att göra något åt narkotikaanvändandet och att det är andra aktörer som ska arbeta för en minskning av användandet, inte krögarna.

DISKUSSION OCH SLUTSATSER

Kartläggningen som gjorts under 2009 visar att det är förhållandevis vanligt att krogpersonal ser narkotikapåverkade gäster på Kristianstads krogar. Dock är det mindre vanligt att man ser narkotika intas eller överlåtas på krogen. Som nämnts ovan har liknande kartläggningar gjorts i ett flertal andra svenska kommuner. Jämfört med storstäder som Stockholm, Göteborg och Malmö tycks Kristianstad inte ha lika stora problem med narkotika, varken bland personal eller bland gäster, se tabell 1 och 2 (Andersson m fl 2005).

Krogpersonal som anger att de någon gång använt narkotika

Stockholm	Malmö	Göteborg	Kristianstad
60%	44%	53%	20%

Tabell 1

Ser narkotikapåverkade gäster

	Stockholm	Malmö	Göteborg	Kristianstad
Varje kväll	14%	11%	12%	5%
Senaste veckan	43%	29%	33%	8%
Senaste halvåret	83%	77%	77%	40%

Tabell 2

Att narkotika inte tycks vara lika vanligt på Kristianstads krogar som i större städer förvånar nog få. Trots det visar undersökningen att 22 procent av de svarande har blivit erbjudna narkotika på någon krog i Kristianstad under det senaste året eller halvåret. Detta är i sig ett argument för att arbeta med frågan. Ett annat argument är att förebyggande insatser går ut på att ta tag i problemen *innan* de blir allt för stora. Ordet "prevention" kommer från latinskans "Prevenire" och betyder just "gå in före" dvs att sätta in åtgärder innan problem uppstår. Kan krögare tillsammans med myndigheter gemensamt fortsätta att hålla narkotikafrekvensen på Kristianstads krogar låga, är det ett gott arbete.

Generellt sett pekar tyvärr den aktuella drogutvecklingen på att narkotikaanvändningen bland unga inte minskar. 2009 års drogvaneundersökning som görs bland Kristianstads skolungdomar (åk 9 och gymnasiet år 2) visar att andelen ungdomar i åk 2 som har provat narkotika har ökat med fem procent sedan förra mätningen år 2007 (DVU 2009). Det är en oroande trend att var femte elev i tvåan på gymnasiet har provat narkotika. Signaler från både polis, socialtjänst och andra resurser som arbetar med ungdomar pekar på att såväl tillgänglighet som bruk av narkotika har ökat. Detta i sig blir ett tredje starkt argument för att det narkotikaförebyggande arbetet måste prioriteras. De ungdomar som idag ännu inte är myndiga kommer om några år att vara gäster på krogarna. I detta spelar krogen en självklar och viktig roll.

Vad ska man då göra för att minska förekomsten av narkotika på krogen? Flera av de förslag på åtgärder som personalen har skrivit i enkäten är viktiga och förmodligen helt riktiga för att hålla krogen fri från narkotika. Titeln på denna rapport är ett citat från en av de svarande och sammanfattar bra vilka åtgärder som behövs: *utbildning, större vaksamhet och en verklig nolltolerans*. I kommuner och städer som har kommit längre är det just utbildning,

policyarbete/handlingsplan, nära samarbete med polisen och krogmiljöronder som har man har arbetat med.

- **Utbildning** – Som någon i enkäten konstaterade; känner man till vad man ska leta efter upptäcker man det lättare. Utbildning ger kunskap som i sin tur ger ökad uppmärksamhet på avvikande beteenden. Samtidigt kvarstår faktum att det är svårt att se om någon är påverkad av narkotika är svårt. En annan viktig del är därför att det kopplat till utbildningen finns en tydlig **handlingsplan**. Varje enskild anställd ska veta hur han eller hon ska agera och hantera en situation där narkotika misstänks förekomma, oavsett om det handlar om en gäst eller en kollega. Tydliga rutiner leder till en ökad trygghet för både kroggäster och personal.
- Det övergripande ansvaret för att alla anställda vet vilka regler som gäller på arbetsplatsen ligger hos arbetsgivaren. Om chefer och arbetsledare är tydliga med att nolltolerans gäller bland såväl gäster som personal vågar fler både se och agera. Riktlinjer och regler fastställs enklast i en **drogpolicy**.
- En ökad samverkan med polis och andra myndigheter samt andra krogar leder till att fler användare åker fast. Dessutom kan det vara motiverande för krögare och personal att arbeta med frågan om man vet och känner att polisen finns nära till hands. **Ökade polisiära insatser i samverkan** med krögare och personal gynnar både polis, krog och gäster.
- Förändringar i den fysiska miljön i form av t ex bättre belysning vid entréer eller skumma utrymmen gör att det blir svårare för den som är påverkad att vistas på krogen. **Krogmiljöronder** kan med fördel göras tillsammans med polis och syftar till att förenkla upptäckt av narkotika.

Genom att arbeta på bred front med flera olika insatser och i samverkan med andra är det möjligt att minska narkotikaförekomsten på krogen. Det visar erfarenheterna från andra kommuner och städer. Förmodligen är det en utopi att bli av med drogerna helt och hållet. Men målet att göra det så svårt som möjligt att använda narkotika i krogmiljöer borde vara möjligt för alla parter att sträva efter.

Källförteckning

Andersson Maja, Johansson Lennart, Magnusson Anders, Bergman Louise, *Narkotika på krogen - En kartläggning av narkotikasituationen på Göteborgs restauranger* (2005)

DVU 2009; *Skolelevers drogvanor 2009* www.kristianstad.se

MOB 2006; Mobilisering mot narkotika, *Att arbeta mot narkotika på krogen – erfarenheter från hur några kommuner har jobbat* (2006)

Rapporten har sammanställts av

Annika Persson,

Drogförebyggande samordnare i Kristianstad kommun